“KAM TA’MINLANGAN OILALARNI IJTIMOIY QO‘LLAB-QUVVATLASHDA DAVLAT VA JAMIYAT HAMKORLIGINING AHAMIYATI.”

Tolibov Bekzod Xakimovich
Farg‘ona davlat universiteti
Ijtimoiy ish kafedrasi mudiri,
Sotsiologiya fanlari bo‘yicha
falsafa doktoriPhD
email:bekzod-tolibov@mail.ru
+998916662959
https://doi.org/10.5281/zenodo.23937783

ANNOTATSIYA: Ushbu maqolada kam ta’minlangan oilalarni ijtimoiy qo‘llab-quvvatlashda davlat va jamiyat hamkorligining ahamiyati, mazkur yo‘nalishdagi mavjud mexanizmlar hamda ularning ijtimoiy-iqtisodiy samaradorligi tahlil qilingan. Shuningdek, O‘zbekistonda ehtiyojmand oilalarni qo‘llab-quvvatlash borasida amalga oshirilayotgan islohotlar, davlat tomonidan ko‘rsatilayotgan ijtimoiy yordam shakllari, mahalla institutlari, nodavlat notijorat tashkilotlari va tadbirkorlik subyektlarining ushbu jarayondagi ishtiroki yoritilgan. Maqolada kam ta’minlangan oilalarning turmush darajasini yaxshilash, bandligini ta’minlash, iqtisodiy mustaqilligini oshirish va ijtimoiy himoya tizimining samaradorligini kuchaytirishga qaratilgan taklif va tavsiyalar ishlab chiqilgan.
Kalit so‘zlar: kam ta’minlangan oilalar, ijtimoiy himoya, davlat va jamiyat hamkorligi, ijtimoiy qo‘llab-quvvatlash, mahalla instituti, kambag‘allikni qisqartirish, bandlik, ijtimoiy tenglik, nodavlat notijorat tashkilotlari.

АННОТАЦИЯ:В данной статье анализируется значение сотрудничества государства и общества в социальной поддержке малообеспеченных семей, рассматриваются существующие механизмы данного направления и их социально-экономическая эффективность. Особое внимание уделяется реформам, реализуемым в Узбекистане по поддержке нуждающихся семей, формам государственной социальной помощи, а также участию институтов махалли, негосударственных некоммерческих организаций и субъектов предпринимательства в данном процессе. В статье разработаны предложения и рекомендации, направленные на повышение уровня жизни малообеспеченных семей, обеспечение их занятости, укрепление экономической самостоятельности и повышение эффективности системы социальной защиты.
Ключевые слова: малообеспеченные семьи, социальная защита, сотрудничество государства и общества, социальная поддержка, институт махалли, сокращение бедности, занятость, социальное равенство, негосударственные некоммерческие организации.

ABSTRACT: This article examines the importance of cooperation between the state and society in providing social support to low-income families. It analyzes existing support mechanisms and their socio-economic effectiveness. Particular attention is paid to the reforms implemented in Uzbekistan to support vulnerable families, various forms of state social assistance, and the participation of mahalla institutions, non-governmental non-profit organizations, and business entities in this process. The article also presents proposals and recommendations aimed at improving the living standards of low-income families,

promoting employment, strengthening their economic independence, and enhancing the effectiveness of the social protection system.

Keywords: low-income families, social protection, cooperation between the state and society, social support, mahalla institution, poverty reduction, employment, social equality, non-governmental non-profit organizations.

Bugungi kunda aholining ijtimoiy himoyaga muhtoj qatlamlarini qo‘llab-quvvatlash, xususan, kam ta’minlangan oilalarning turmush darajasini yaxshilash har qanday davlatning ijtimoiy siyosatidagi muhim yo‘nalishlardan biri hisoblanadi. Chunki jamiyatda ijtimoiy barqarorlikni ta’minlash, aholi o‘rtasida teng imkoniyatlarni yaratish hamda kambag‘allikni qisqartirish bevosita aholining ehtiyojmand qatlamlariga ko‘rsatiladigan yordamning samaradorligiga bog‘liq. O‘zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasida mamlakatning ijtimoiy davlat ekanligi belgilangan bo‘lib, fuqarolarning ijtimoiy ta’minot olish huquqi kafolatlangan .Kam ta’minlangan oilalar tushunchasi faqatgina moddiy daromadi past bo‘lgan oilalarni anglatmaydi. Bunday oilalar ko‘pincha doimiy ish o‘rnining mavjud emasligi, ta’lim va tibbiy xizmatlardan foydalanish imkoniyatlarining cheklanganligi, uy-joy sharoitining talab darajasida emasligi hamda turli ijtimoiy muammolar bilan yuzma-yuz keladi. Xalqaro mehnat tashkilotining 202-son tavsiyasida ham aholining ijtimoiy himoyasini ta’minlash, ijtimoiy kafolatlar va minimal himoya darajasini shakllantirish muhim vazifa sifatida qayd etilgan.[1] Ijtimoiy qo‘llab-quvvatlashning asosiy maqsadi ehtiyojmand oilalarning kundalik hayotidagi qiyinchiliklarni yengillashtirish, ularning munosib turmush kechirishi uchun zarur shart-sharoitlarni yaratish va kelajakda mustaqil daromad topish imkoniyatlarini shakllantirishdan iborat. Jahon bankining ijtimoiy himoya yo‘nalishidagi tadqiqotlarida ham ijtimoiy yordam dasturlari aholining iqtisodiy zaifligini kamaytirish va inson kapitalini rivojlantirish vositasi sifatida ko‘rib chiqiladi . Shu nuqtayi nazardan, kam ta’minlangan oilalarni qo‘llab-quvvatlashda davlat va jamiyat hamkorligini rivojlantirish nafaqat iqtisodiy, balki muhim ijtimoiy ahamiyatga ham ega. O‘zbekistonda aholini ijtimoiy himoya qilish, kambag‘allikni qisqartirish va ehtiyojmand oilalarning turmush sharoitini yaxshilash davlat siyosatining muhim tarkibiy qismi hisoblanadi. Ushbu yo‘nalishda moddiy yordam va nafaqalar tayinlash, bandlikni ta’minlash, kasb-hunarga o‘qitish, tadbirkorlikni rivojlantirish hamda ijtimoiy xizmatlar ko‘rsatish kabi mexanizmlardan foydalaniladi.

O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2023-yil 1-iyundagi PF-82-son Farmoni asosida Ijtimoiy himoya milliy agentligi faoliyatini tashkil etish va mamlakatda ijtimoiy himoya tizimini takomillashtirish bo‘yicha muhim institutsional islohotlar amalga oshirildi [2]. Davlat tomonidan ko‘rsatiladiganijtimoiy yordamning asosiy shakllaridan biri moddiy yordam va bolalar nafaqalaridir. Bunday yordamlar, ayniqsa, voyaga yetmagan farzandlari bo‘lgan, doimiy daromad manbaiga ega bo‘lmagan yoki mehnat qilish imkoniyati cheklangan oilalar uchun muhim ahamiyat kasb etadi. Ijtimoiy himoya tizimining samaradorligi yordamning manzilliligi, adolatliligi va ehtiyojmand oilalarga o‘z vaqtida yetib borishi bilan belgilanadi [3]. Biroq ijtimoiy qo‘llab-quvvatlash faqat moddiy yordam bilan cheklanmasligi kerak. Kam ta’minlangan oilalarning iqtisodiy mustaqilligini ta’minlash uchun ularning mehnat bozoridagi ishtirokini kengaytirish, kasbiy malakasini oshirish, kichik biznes va oilaviy tadbirkorlik faoliyatiga jalb qilish ham muhim hisoblanadi. Bu borada O‘zbekiston Respublikasining «Aholi bandligi to‘g‘risida»gi Qonuni muhim huquqiy asos bo‘lib xizmat qiladi [4]. Kam ta’minlangan oilalarni ijtimoiy qo‘llab-quvvatlash jarayonida davlat tashkilotlari bilan bir qatorda fuqarolik jamiyati institutlarining ishtiroki ham alohida ahamiyatga ega. Chunki davlat mavjud qonunchilik, moliyaviy resurslar va ijtimoiy dasturlar orqali yordam ko‘rsatish imkoniyatiga ega bo‘lsa, jamiyat vakillari oilalarning kundalik muammolarini aniqlash, ularning ehtiyojlarini o‘rganish va amaliy ko‘mak berishda muhim o‘rin tutadi. Mazkur hamkorlikning asosiy subyektlari sifatida mahalla fuqarolar yig‘inlari, nodavlat notijorat tashkilotlari, xayriya jamg‘armalari,

tadbirkorlik subyektlari, volontyorlar hamda jamoatchilik vakillarini ko‘rsatish mumkin. Ayniqsa, mahalla instituti kam ta’minlangan oilalarni aniqlash va ularning muammolarini o‘rganishda muhim ijtimoiy tuzilma hisoblanadi. Mahalla vakillari oilalarning yashash sharoiti, bandlik holati, farzandlarining ta’lim olishi va boshqa ijtimoiy ehtiyojlari haqida bevosita ma’lumotga ega bo‘lishi mumkin. Nodavlat notijorat tashkilotlari va xayriya jamg‘armalari esa davlat tomonidan ko‘rsatilayotgan yordamni qo‘shimcha ravishda to‘ldirishi mumkin. Bu borada Birlashgan Millatlar Tashkilotining Barqaror rivojlanish maqsadlari, xususan, 1-maqsad — kambag‘allikka barham berish yo‘nalishi ham muhim xalqaro asos hisoblanadi [5].

Kam ta’minlangan oilalarni qo‘llab-quvvatlash borasida amalga oshirilayotgan chora-tadbirlarga qaramasdan, ushbu yo‘nalishda ayrim muammolar ham mavjud. Ularni o‘z vaqtida aniqlash va bartaraf etish ijtimoiy himoya tizimining samaradorligini oshirishda muhim ahamiyatga ega.Birinchidan, ayrim oilalarning ijtimoiy yordam olish imkoniyatlari va mavjud dasturlar haqidagi ma’lumotlardan yetarlicha xabardor emasligi kuzatilishi mumkin. Bu holat ularning tegishli yordam va imtiyozlardan foydalanish imkoniyatlarini cheklaydi.Ikkinchidan, ayrim hududlarda kam ta’minlangan oilalar a’zolarini doimiy ish bilan ta’minlash imkoniyatlari cheklangan bo‘lishi mumkin. Jahon bankining kambag‘allik va tenglik masalalariga oid tadqiqotlarida ham bandlik imkoniyatlari va daromad manbalarini kengaytirish kambag‘allikni qisqartirishning muhim omillari sifatida yoritiladi.Uchinchidan, ijtimoiy yordam ko‘rsatish jarayonida davlat tashkilotlari, mahalla va nodavlat tashkilotlari o‘rtasidagi axborot almashinuvi hamda o‘zaro hamkorlikni yanada takomillashtirish talab etiladi.Yuqoridagi muammolarni bartaraf etish uchun mahallalarda kam ta’minlangan oilalar bilan individual ishlash tizimini rivojlantirish, ularning mehnatga layoqatli a’zolarini kasb-hunarga o‘qitish, tadbirkorlik tashabbuslarini qo‘llab-quvvatlash va davlat hamda jamiyat o‘rtasidagi hamkorlikni kuchaytirish maqsadga muvofiqdir.

Xulosa qilib aytganda, kam ta’minlangan oilalarni ijtimoiy qo‘llab-quvvatlash jamiyatda ijtimoiy barqarorlikni ta’minlash, aholi turmush darajasini yaxshilash va kambag‘allikni qisqartirishning muhim omillaridan biri hisoblanadi. Mazkur jarayonda davlat va jamiyatning o‘zaro hamkorligi alohida ahamiyat kasb etadi. Chunki ehtiyojmand oilalarning muammolarini samarali hal etish faqat davlat tomonidan ajratiladigan moddiy yordam bilan cheklanib qolmasdan, balki keng jamoatchilik, mahalla institutlari, nodavlat notijorat tashkilotlari, tadbirkorlik subyektlari va xayriya tashkilotlarining faol ishtirokini ham talab etadi.

Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatadiki, kam ta’minlangan oilalarni qo‘llab-quvvatlashda manzilli ijtimoiy yordam ko‘rsatish, oilalarning real ehtiyojlarini aniqlash, ularning bandligini ta’minlash va iqtisodiy mustaqilligini oshirish ustuvor vazifalardan biri bo‘lishi lozim. Ayniqsa, oilalarga faqat moddiy yordam berish bilan cheklanmasdan, ularning mehnat salohiyatini ro‘yobga chiqarish, kasbiy bilim va ko‘nikmalarini rivojlantirish hamda tadbirkorlik faoliyatiga jalb etish uzoq muddatli ijobiy natijalarga erishish imkonini beradi.Shuningdek, mahalla institutining imkoniyatlaridan samarali foydalanish, davlat tashkilotlari va fuqarolik jamiyati institutlari o‘rtasida o‘zaro axborot almashinuvini kuchaytirish, xayriya va homiylik faoliyatini rivojlantirish ijtimoiy yordamning samaradorligini oshirishga xizmat qiladi. Bunda har bir oilaning individual sharoiti va ehtiyojlarini hisobga olgan holda kompleks yondashuvni shakllantirish muhimdir.Yuqoridagilardan kelib chiqib, kam ta’minlangan oilalarni ijtimoiy qo‘llab-quvvatlash tizimini yanada takomillashtirish uchun quyidagi takliflarni ilgari surish mumkin:

1. Kam ta’minlangan oilalarning ijtimoiy-iqtisodiy holatini muntazam o‘rganish va ularga individual yondashuv asosida yordam ko‘rsatish mexanizmlarini takomillashtirish.

2. Davlat tashkilotlari, mahalla fuqarolar yig‘inlari, nodavlat notijorat tashkilotlari va tadbirkorlik subyektlari o‘rtasidagi hamkorlikni yanada mustahkamlash.

3. Ehtiyojmand oilalarning mehnatga layoqatli a'zolarini kasb-hunarga o'qitish, qayta tayyorlash va doimiy ish bilan ta'minlash imkoniyatlarini kengaytirish.

4. Kam ta'minlangan oilalar uchun oilaviy tadbirkorlik va o'zini o'zi band qilish tashabbuslarini qo'llab-quvvatlash.

5. Ijtimoiy yordam ko'rsatish jarayonida ochiqlik, shaffoflik va jamoatchilik nazoratini kuchaytirish.

6. Oilalarning moddiy ehtiyojlari bilan bir qatorda psixologik, huquqiy va ijtimoiy ehtiyojlarini ham qamrab oluvchi kompleks yordam tizimini rivojlantirish.

Umuman olganda, kam ta'minlangan oilalarni ijtimoiy qo'llab-quvvatlashda davlat va jamiyat hamkorligini kuchaytirish nafaqat bugungi kundagi ijtimoiy muammolarni hal etish, balki kelajakda farovon, ijtimoiy tenglik tamoyillariga asoslangan va iqtisodiy jihatdan barqaror jamiyatni shakllantirish uchun ham muhim ahamiyatga ega. Shu bois mazkur yo'nalishda davlat, jamiyat va fuqarolarning o'zaro mas'uliyatini oshirish hamda hamkorlik mexanizmlarini izchil rivojlantirish zarur.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. International Labour Organization. Social Protection Floors Recommendation, 2012 (No. 202). https://www.ilo.org
2. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2023-yil 1-iyundagi PF-82-son Farmoni. https://lex.uz
3. World Bank. Social Protection and Jobs. https://www.worldbank.org/en/topic/socialprotection
4. O'zbekiston Respublikasining «Aholi bandligi to'g'risida»gi Qonuni. https://lex.uz
5. United Nations. Sustainable Development Goal 1 – No Poverty. https://sdgs.un.org/goals/goal1